

מנהד ירחים

סיון

עלון חדשי להנחלת משנתו ומורשתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל ■ גיליון מס' 104 ■ סיון תשס"ח

על משנת הראי"ה מאת הראי"ה קוק זצ"ל

באמונות הנופות מכלל התורה, כמו האמונה הנוצרית והמחמדנית (מוסלמית), אין עיקר הארס מונח במושג האלהות שלהם, שהוא שונה ממה שהוא נכון להיות על פי יסוד אורה של תורה, כי אם במה שיוצא מזה הריסת המצוות המעשיות, וביטול תקות האומה ביחס לתחייתה השלמה.

שמונה קבצים קובץ א, פסקה לב

ומקדש שדרכן יתקיימו כל מצוות התורה: "וצריכה ארץ ישראל להיות בנויה וכל ישראל יושבים עליה מסודרים בכל סדרהם, מקדש ומלכות, כהונה ונבואה, שופטים ושוטרים וכל תכסיסהם, אז חיה היא תורה שבעל פה בכל זיו תפארתה" (אורות התורה, א ג), התורה שבעל פה שבמרכזה ההלכות המעשיות היא המדריכה את עם ישראל כיצד לנהל את מדינתו בארץ ישראל.

בחג השבועות אנו מתחברים למתן תורה מסיני ולמלכות ישראל, ביום זה, על פי המסורת נולד ומת דוד מלך ישראל, החיבור בין תורה למלכות שהקב"ה הנחיל לעם ישראל בהר סיני: "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות י"ט) מתגלה דרך מלכות בית דוד, "התורה והממלכה בישראל קשורים זה לזה קשר בל ינתק, המלך בשבתו על כסא ממלכתו, כתב לו את ספר התורה המיוחד לו, משנה תורה, כתיבה מיוחדת בתור מלך מושל על העם ומנהיג את החיים החברתיים של הכלל, חוץ מהספר הרגיל שכל אחד מישראל צריך לכתוב לעצמו" (מאמרי הראי"ה א' עמ' 173). התורה פונה אל האדם היחיד ופונה אל הכלל, המלך הממונה על הכלל צריך לדאוג שהיא תתקיים במערכת הציבורית-הלאומית.

הרב מלמד אותנו ששיירת התורה בתוך המערכות הציבוריות היא יותר קשה ומסובכת: "עבודה קשה היא ביחוד שמירת התורה הכללית הממלכתית, עבודה הרבה יותר קשה מהשמירה של התורה היחידית". לדעתו, סיבת הדבר נעוצה בנו כי האדם הוא בעל מוסר טבעי, אלא שלעיתים גובר עליו יצרו, והתורה באה לתת לו את הכלים להתגבר עליו, לעומת זאת במערכות הציבור הרע מתגבר בכפלי כפליים, עד מצב שכל מושגי הטוב והרע אובדים לגמרי, ולכן להגיע למצב מתוקן במערכות הציבור זה אתגר קשה ומסובך, אבל ברור שהוא אפשרי. "ומפני כך אנו קוראים את מגילת רות החותמת בתולדותו של דוד מלך ישראל, יסוד משיח אלוקי יעקב, בחג השבועות זמן מתן תורתנו" (שם).

שמירת המצוות המעשיות בכל המערכות שלובה בהתקדמות תהליך הגאולה. משום כך מדגיש מרן הרב זצ"ל כי שני נושאים אלו מבדילים בינינו לבין העמים. בהר סיני קיבלנו את הכלים הראויים לעסוק בשני תחומים אלו. בדורנו, זכינו להתחיל במימוש האתגר הגדול של העמקת התורה במדינתנו ובחברתנו עם האתגר של חיבור כל יהודי לתורתנו הקדושה.

הרב בנימו ברונר, צפת ת"ו

bnayahu@012.net.il

מחלוקת קשה קיימת בין אמונת ישראל לדת הנוצרית והמוסלמית, רבים מדגישים את המחלוקת במישור האמוני, הנצרות פוגעת באמונת הייחוד שהיא נשמת אפה של האמונה הישראלית, ואילו האיסלם אינו מאמין בתורה ובאמיתות הנצחית של נבואת משה.

מרן הרב זצ"ל מלמד אותנו שעיקר המחלוקת היא בתוצאות הנגלות של אותן דתות. הבעייתיות היא בשני מישורים: האחד - "הריסת המצוות המעשיות" והשני - "ביטול תקוות האומה ביחס לתחייתה השלמה" הציפיה לגאולה החזיקה את עם ישראל לאורך שנות הגלות, ודתות אלו ביטלו כביכול ציפיה זו, הנצרות טוענת שהבחירה האלוהית בעם ישראל פסקה עם חורבן בית שני, ואילו האיסלם טוען שהוא דת האמת הצריכה לשלוט בעולם. לפי תפיסתם הדתית של שתי הדתות, עם ישראל אינו צריך לחזור לארצו, הן ירשו את תפקידו בעולם.

מרן הרב עוסק רבות בכתביו בחשיבות שמירת המצוות המעשיות, ובחייו פעל ועמד על משמר ההלכה. כל זלזול בהלכה המעשית רואה הוא כתוצאה של השפעה המינות (הנצרות): "בכל מקום שאנו מוצאים, בספרות ובחיים, איזו הורדה או הקטנת ערך של המצוות המעשיות ודקדוקיהן, הכל הוא נובע מתוך באר צרה נכריה של ארס המינות" (שמונה קבצים ה רלט).

הרב רואה את הזלזול בהלכה ומאידך את הדגשת ההתעלות הרוחנית של האדם ללא מעשי מצוות כדרך בלתי אפשרית, ולדעתו היא פוגעת באדם ובעולם כולו: "המינות הפקירה את המשפט... ומתוך עקירת יסוד המשפט מתכנו האלוהי תופסת אותה הרשעה היותר מגושמת" (אורות עמ' כא).

למצוות יש ערך רב לאדם המקיים אותן ולעולם: "במעשה המצוות ישנן שתי מטרות, המטרה האחת עצמית, והשניה צדדית, העצמית היא עצמיותם של התיקונים שהמצוות עושות בחיים ובעולם, והצדדית היא שהעסק במצוות בתור מצוות ה' מרומם ומעלה את האדם לספירה רוחנית גבוהה, מה שלא היה אפשר הדבר אלמלא היו לאדם עסקים רוחניים קדושים כמו מעשה המצוות" (שמונה קבצים ו, עז). עיקר תפקידן של המצוות הוא לתקן ולהשלים את החיים והעולם, ורק תפקידן המשני הוא להעלות את האדם הפרטי למדרגות גבוהות.

במרכזה של תורה שקיבלנו בסיני נמצאות המצוות המעשיות, והן המבדילות אותנו מכל העמים. קיומה השלם של התורה תלוי בחיים של עם ישראל על אדמתו בארץ ישראל: "תשוקת ארץ ישראל, אדמת קדש, ארץ ה', שבה המצוות כולן מתגלמות ומתבלטות בכל חטיביותן" (אורות עמ' יג), אבל לא רק בחיים בארץ ישראל, אלא יש צורך במלכות

נקודות למחשבה ודיון

- מהן נקודות המחלוקת בין תורת ישראל לדתות האחרות: האם ניתן לדרגן לפי סדר החשיבות?
- מהן המטרות של שמירת המצוות המעשיות: מהי מצווה פרטית ומהי מצווה כללית?

גאולת התורה והעם

של התורה, ומתוך כך עוסקים ומאירים את פרטי המצוות. כאשר עוסקים בתורה ממבט צר ופרטי אפשר לבא לידי טעויות רבות. כאשר לא יודעים את התורה בכללה, כאשר לא מבינים את היחס בין החלק אל הכלל, אזי קיימת סכנה של ראיית המצווה בה אנו עוסקים באופן מעוות.

מאז שחרב בית המקדש אין לו לקב"ה בעולמו "אלא ד' אמות של הלכה". יש לציין ולשים לב: הנפילה הגדולה של התורה מאז החורבן וגלות ישראל היא שאנו עוסקים רק בהלכה - במצווה. דהיינו, לימוד מתוך מבט צר של המצווה החלקית. במובן מסויים מדובר בחושך לעומת התורה המאירה.

לא בכדי, לחג מתן תורה אין מצוות ייחודיות המאפיינות את מתן התורה. אנו נקראים בעצרת לקבל תורה, להתחבר למגמה הכללית של התורה ולא לקבל מצוות באופן פרטי. שהרי המצוות הן תוצאה וגילוי של תורה ה'. בעצרת אנו מטהרים עצמנו לקבל תורה המחברת אותנו אל רוח ה' ואל רצונותיו.

ג. תורת ארץ ישראל

זו מעלתה של תורת ארץ ישראל: הארץ בה עם ישראל חי חיים ציבוריים כלליים, הארץ שבה יש מלכות וסנהדרין, המחברים את חיי עם ישראל לחטיבה אחת בעולם, והיא המקום היחיד בו יכולה התורה להופיע במעלתה השלמה, הכללית.

הפרט והכלל, או בין מחשבה פרטית למחשבה כללית. העולם הפרטי מבטא את העולם החומרי. כאן, בעולם החומרי, ישנם הרבה פרטים וכל אחד מבטא נקודה אחת - פן אחד בעולם. לפרט יש חיסרון גדול. הוא פרטי וצר אופקים. אדם המתבונן על העולם מנקודת מבט אחת, מזוית אחת, אינו יכול להכיר ולדעת את העולם. כשם שטועה אדם הרואה רק את חדקו של הפיל או את אוזנו ויחשוב כי זהו הפיל.

"שאין התורה השגות מחולקות כל מצווה ומצווה בפני עצמה, רק כל המצוות שבה מתחברים אל מושכל אחד פשוט, ולפיכך כל התורה תקרא "אור", שהוא פשוט יותר" (מהר"ל, שם).

העולם אינו מתחיל מן הפרטים והעולם אינו אוסף של פרטים. העולם מתחיל מראשית כללית. יצירה אלקית אחת כללית אשר הפרטים הרבים נבראו אחר הכלל והם מהווים חלקים רבים, המגלים את הכלל.

כך גם התורה התורה אינה מצוות. יש בתורה מצוות, אבל התורה היא דבר אלקים הכללי. התורה היא הוראת האידיאולוגיה האלקית של העולם. הסתכל הקב"ה בתורה וברא את העולם על פי האידיאולוגיה, דהיינו, המחשבה והרצון האלקי. כל מצווה היא פרט אחד המבטא חלק אחד מהאידיאולוגיה האלקית הכללית.

לפיכך, בשעה שאנו באים ללמוד תורה, קיים הבדל גדול אם אנו מתעסקים בפרטים ורואים כל פרט העומד בפני עצמו, או שאנו מתעלים מדרגת לימוד תורה, דהיינו לראייה הכללית

א. יש תורה ויש תורה!

הכותרת למאמר מעוררת תמיהה: וכי יש תורה "גואלת" ותורה ש"איננה גואלת"? וכי אין לנו אלא תורה אחת! אין ספק, שבורא העולם נתן לנו תורה אחת. אך אנו יכולים לקלוט אותה ברמות שונות ומגוונות עד כדי כך שלדעת חז"ל התורה יכולה להיות לאדם אפילו סם המוות! וכך אומרים חז"ל "במחשכים הושיבני כמתי עולם (איכה) אמר ר' ירמיהו ז' תלמודה של בבל! (סנהדרין כד) אמירה קשה היא זו: תלמוד התורה של בבל קרוי 'חושך', וכן גם תלמידי החכמים שבבבל נקראים "חובלים" (סנהדרין כא).

יתירה מזו, מהפסוק "וזהב הארץ ההיא טוב (בראשית ב' יב) למדים חז"ל כי אין תורה כתורת ארץ ישראל" (בראשית רבה). מהו ההבדל הגדול בין תורת ארץ ישראל לתורת הגלות עד שנקראת תורת בבל "חושך"?

רבים טועים לחשוב כי מצווה ותורה הם דבר אחד ולא היא, "כי נר מצווה ותורה אור". המצווה היא נר והתורה היא אור מה כוונת הדברים: "פירוש, כי המצווה הפרטית היא כמו נר שהוא פרטי, והתורה בכללה היא אור גדול. והאור הוא רחוק מן הגשמי יותר מן הנר, מפני קטנותו שהוא נר יחיד, אין בו מדרגת האור כל כך. אבל האור שאינו דבר פרטי, יש לו מדרגה יותר" (מהר"ל תפארת ישראל פ' יא).

ב. לימוד תורה פרטי וכללי!

ההבדל בין מצוה לתורה הוא ההבדל שבין

מעב הענן לאור חדש על ציון

בערב חג השבועות תרצ"ד, בזמן קשה לישוב היהודי בארץ-ישראל, ימי נגישות והגבלות מבחוח רוח עיונים מבפנים, כתב מרן הרב זצ"ל, את הדברים דלקמן (התור, גליון כ"א): "דבר ד' אל הרועה הנאמן" - הנה אנכי בא אליך בעב-הענן" (שמות י"ט, ט), בא ללמד לדורות, כי עב הענן המסתיר את האור העליון הוא הענן המכין את התגלותו של האור. וכל הקשורים בקדושת ישראל, בקדושתה של תורה, שהיא מקור הגאולה, יבינו וידעו כי מעב הענן המסתיר את האור האלקי, תצא אורה אשר תופיע על הנשמות כולן - - - וסופה של ההסתרה הזאת תהיה ההופעה האדירה הנצחית "למען ישמע העם בדברי עמך וגם בה יאמינו לעולם", ומאופל וממסתור עיני עורים תראינה" (ישעיה כא, יח) באור חדש על ציון ועל מקראיה.

הרב מ"צ נריה, מועדי הראי"ה עמ' תצ

הרב אריה לייב פרומקין

המשך מעמ' 4

בלי כל אורח לא היה לו שום ציור, ולא היה גבול לשמחתו כשהאורח היה תלמיד חכם... למרות גדלו בתורה ובמדע, היה ענותן ושפל ברך. לא רק שלא התגאה במה שיש בו, כי אם שנה תכלית שנה את הכבוד והתוארים שהיו מחלקים לו בעין יפה. בהסכמת הגאונים לסדור רב עמרם גאון ז"ל השמיט את התוארים שנכתבו עליו מבלי אפילו להשאיר רושם בדפוס. רק אלה שראו את האוריגנאל ידעו מה היה כתוב בו. כשאני העזתי פעם לכתוב אליו בתואר רגיל שמכתירים עתה כל רב בינוני, התרעם עלי מאד, ובתשובתו אלי אחרי התוכחה סיים: "ואלמלא הכרתיך הייתי אומר כי חוכי קמחיכת ביי".

נפטר בשם טוב מן העולם, ושמו ינון לעד בזכות מפעלו הספרותי הגדול: "תולדות חכמי ירושלים", ובזכות מעשיו הגדולים ביסוד ובבניין "אם המושבות", פתח-תקווה.

פרופ' אליאב שוחטמן, ירושלים ת"ו

התורה-האורה - תורת-חיים וחוקת-לאום בארצנו

"אם אתם מקבלים התורה - מוטב!" (שבת פח, א) - **רק** אם אנחנו מקבלים את התורה, את מקור החיים והאורה, היה תהיה לנו תחיה לאומית חמה וברה, אדירה ואיומה; **רק** אם אנחנו מקבלים את התורה, ושמים אותה לתורת-חיים וחוקת-לאום בארצנו, ארץ עברנו ועתידינו, ארץ ישראל, **רק** אז תהיה תחייתנו הלאומית תחיה מבוססת, בעלת שרשים חזקים ואמיצים, בעלת אחרית ותקוה; תחיה שתחדור באור חייה בכל השדרות הרחבות של האומה, הקרובות והרחוקות, שתפליא את כל העמים בפלאי הופעותיה. - - - **רק** אז נשוב ונהיה עם גדול וקדוש על אדמת הקודש, כימי עולם וכשנים קדמוניות.

"התור", ה' סיון, תרפ"ג

אישים ואירועים

בחי מרן הראי"ה זצ"ל

י"ג סיון תרפ"ב 1922

מעתה תמלא "הסוכנות היהודית" את מקום "ועד הצירים" מיד לאחר אשור הממונות. הסוכנות היהודית תיצגנו בפני הממשלה הבריטית וביחסנו העתידיים עם הערבים.

הסוכנות היהודית ועתידותיה

סיר הרברט סמואל התיחס באהדה רבה למלאכות האזרחיות דוקסית אשר הגישה לפניו את תעצומותיה. הוא שמע בעיון לכל טענותיה והצהיר לה, כי מעולם לא חשבה הממשלה, וגם לא ההנהלה הציונית, להטיל מרות דתית על מישהו. אנגליה ידועה בעולם ביחסה הצודק לכל הדתות, והאזרחות דוקסית ויכול להיות בטוחים, כי לענייניהם הדתיים יושם לב ביחוד ובמשאד ובמתן המתנהל כעת בין הממשלה ובין ההנהלה הציונית בנוגע להרכבתה של הסוכנות היהודית החלט כבר, עוד לפני שנתקבלה המלאכות על-ידו, להבנים לתוכה מקרב האזרחות דוקסית הנוהים אחרי "אגודת ישראל" לפחות הבר אחד.

כפי שברקתי אתמול מהכיום פה הימים האלה להרצאתו של ה' בנטוב-איש בשאלת סדרו הקהלות, ומקיום שהרצאתו זאת תתקבל הן ע"י הממשלה והן ע"י ההנהלה כבסיס לחקת הקהלות בא"י. כמובן, שבהרצאתו זו הושם לב הן לחלק מדרושות היועדה-הלאומי והן לדרישותיהם של הרבנים קוק ויעקב מאיר, ובמדה רבה גם לדרישות הוונגפלידים.

בחוגים הציונים מביעים, ככל-אופן, את התקוה, שהמלאכות האזרחיות דוקסית אשר נתקבלה בכל-יבך הכיבוש ע"י סיר הרברט תשלה פקודות לסניפי "אגודת-ישראל" בא"י ובהיון-לארץ, לבלתי יהדשו אדוקיה את מחאותיהם המעוררות לידו פקפוק באחרותו של העם העברי בערב נצחוננו המדיני הכי גדול.

ל' סיון תרפ"ח 1928

תשובתו של מרן הרב לפרופ' פרנקל בעניין קבלת משרה באוניברסיטה העברית.

<p>A. I. KOOK Chief Rabbi of the Holy Land Jerusalem</p>	<p>אברהם יצחק הכהן קוק הרב הראשי לארץ ישראל האב"ד בתיקת ירושלים החדשה</p>
<p>ב"ה יום ל' לחש 1111 תשי"ח.</p>	
<p>לכבוד ידידי החכם הנפואר פרופ' פרנקל נ"י, שלו וברכה,</p>	
<p>בשם כבר קבל את תשובתי השלנרפית, כי אני מסכים על קבלת המשרה באוניברסיטה פה, לכבודו, בשם שהן המגורות באוניברסיטה לא הוכל להתעלם אמתנו, חובבנו ללחם בעד-כיבוש עמדה הנונה בתוכה לשוכת היהדות הנאמנה והנדלה השפעתה, וזה לא ית' באופן אחר כי אם ע"י חוספת פרופיסורים בעלי יהדות באמת אקוה שתי' השפעת כבודו גדולה על הרוח הכללי של האוניברסיטה ועל העלך חיי התלמידים, ובכבוד אופת ישיש בהנהגתו השוכה ודרכי חיינו השלאים אמות אומן לכבוד התורה והאצוה, גם לפרופיסורים האחרים, וחנני בזה חותם בכב כרבה כנה"י ונפש אוקירו וזככדו מאד המכרכו באה"ר אחר הקודש אירושלים</p>	
<p><i>אברהם יצחק הכהן קוק</i></p>	
<p>ב"ה. רברתי נ"ב עם הרב אסף בזה כזענתו במכתבו,</p>	

"אנו צריכים להתרומם לאותה המדרגה של הבנת הכללים וכללי הכללים, והפרטים בהצעותיהם יהיו נסמכים עמם. זאת היא המידה המיוחדת של תורת ארץ ישראל, ובזה היא מחולקת משל חו"ל. התרוממות הנשמה אצל תלמידי חכמים לסקירת הכללים של כללי התורה, ושורשי האמונה והעבודה, שהן מתבארים על פי עסק קבוע ומוסכם בפנימונות של תורה בכלל, מוכנת היא לבא בארץ ישראל דוקא". (אורות התורה, פרק יג, ו).

אחד מהמאפיינים של לימוד תורת ארץ ישראל הוא לימוד עמקותה של תורה. "כשלומדים הרבה נסתר, אז כל מה שמבינים ולומדים מהנגלה מאיר באור יקר, ומתגלה הופעת הנסתר וסגולתה על כל העניינים שבנגלה. זוהי שיטת הירושלמי שמתוך שחסידיה היו תורתם מתברכת, ולא רק כדברי הבבלי שתורתם משתמרת... ובזה יש הבדל בין אורא דארץ ישראל, שיכולה רוח הקודש להשפיע גם על תוכן ההלכות". (אורות התורה, פרק יג א).

לימוד ראי תורה הוא אחד מהמחנכים הגדולים לראייה עמוקה וכללית. כל לימוד פשוט ונגלה הוא עיסוק בפרטים, וכל לימוד ראי תורה הוא עיסוק באור הכללי הנותן משמעות וחיוניות לכל הפרטים.

עוד מעלה אחת שנו חכמים בלומדי ארץ ישראל. תלמידי חכמים שבארץ ישראל נקראו 'נועם' כי הם מנעימים זה לזה בהלכה ותי"ח בבבל נקראו חובלים. היכולת להיות תורה הכוללת דעות שונות ולהביא לכך שהדעות השונות והחלוקות משלימות זו את זו ומנעימות זו לזו קשורה להיות תורה כללית יותר ועמוקה יותר. מכוח הראייה העמוקה והכללית אפשר לראות את נקודות החיבור וההשלמה בין כל הפרטים. זו היא בחינת תלמידי חכמים המרבים שלום בעולם.

ד. קבלת תורה בימינו

חזרנו לחיות בארץ ישראל, ארץ בה התורה יכולה להופיע במדרגתה השלמה, העמוקה והמאירה. לימוד התורה וממילא פסיקת ההלכות בארץ ישראל, חייבים להשתנות מלימוד התורה ופסיקת ההלכות בגלות. לימוד התורה חייב להתרומם למדרגה של לימוד מתוך ראייה כללית ועמוקה של התורה והמצויאות ומתוך כך צריכה פסיקת ההלכה להיות בבחינת אור המאפיין את תלמודה של ארץ ישראל.

דיונים רבים ושאלות הלכתיות רבות בארץ ישראל, הן שאלות כלליות ושאלות הקשורות לחיי כלל ישראל החי בארצו. אין בכוח תורת הגלות להתמודד עם שאלות אלה כראוי. עצרת בארץ ישראל איננה עצרת בגלות. יכולת קבלת התורה כאן בארצנו אסור לה להישאר במדרגת התורה בגלות. תורת הכלל, תורת הסוד ותורה המחברת ומנעימה זוהי התורה הגואלת את עמנו.

הרב זאב קרוב ראש ישיבת "קרני שומרון"

הרב אריה ליב פרומקין, בעל "תולדות חכמי ירושלים"

קלם, פלך קובנה, תר"ה (1845) - פתח-תקווה, ח' סיון תרע"ו (1916)

וכל אלה יחד אסף איש טהור, כבוד גברא רבא הרב הנ"ל... וכל אלה נעבדו בעבודה רבה, בשקידה ובכשרון נמרץ... אשר כל אלה עשתה ידו הגדולה של כבוד הרב המחבר... ואני תפלה, תחזקנה ידי פועל טוב, חזק ואמץ גבור החיל, רב חביבי, היה גבור כארי...".
מכתב ההסכמה נחתם ביום ו' שבט תרע"ב.
יום לאחר שקיבל ממרן הרב את הסכמתו, השיב לו הרא"ל פרומקין בדברי תודה. וזה נוסח מכתבו, המתפרסם בזה לראשונה, על פי כתב היד השמור בידי הרב אברהם זקס שליט"א, וברשותו האדיבה:

הר"ר ארי' ליב פרומקין נולד בליטא למשפחת רבנים. למד תורה אצל אביו, ר' שמואל קלמר, ואצל אחרים מחכמי התורה שבליטא. בשנת תרכ"ח, בהיותו בן שלוש עשרה, עלה אביו לא"י. הוא עצמו עלה לארץ בשנת תרל"א, כשלוש שנים לאחר פטירת אביו בירושלים, ובעידודם של חכמי ירושלים החל בכתיבת ספרו הגדול: "תולדות חכמי ירושלים". את חלקו הראשון של הספר הוציא לאור בוויילנא (תרל"ד), ואילו יתר החלקים ראו אור רק לאחר מותו על ידי אליעזר ריבלין, "עם הערות והוספות רבות, מלואים ומפתחות" (ירושלים

תרפ"ח-תר"ץ). ספר זה - שעליו עמל המחבר כל ימיו - הוא ספר יסוד עד עצם היום הזה. הרבה מהידע שיש בידינו אודות חכמי ירושלים לדורותיהם, מקורו במחקריו של המחבר.
מאבתו את הארץ - אותה ינק עוד מבית אביו - ערך מסע מקיף בא"י, ואת רשמיו מסעו פירסם בספר "מסע אבן שמואל", שם הוא מדמה את אהבתו לארץ לאהבת "חתן המתרפק אל לב אהובתו, וכבן יחיד המנושא בזרועות אם רחמניה אשר לא ראתהו מימים כבירים".

כעבור כשנה, חזר לליטא ונסמך להוראה על ידי כמה מגדולי הדור - ר' יצחק אלחנן ספקטור מקובנה, ר' מרדכי עליאשבערג מבוויסק, ועוד. נתקבל לרב באלקסאט, הסמוכה לקובנה, ובה שימש ברבנות בשנים תרל"ו-תרמ"ג. משהחלו הפוגרומים, והחלה תנועת ההגירה לאמריקה ולארצות אחרות, קרא הרב פרומקין לעלות לארץ, ואף יצא לגרמניה כדי לעודד את העלייה לארץ ולגייס כספים לרכישת אדמות בא"י. מצוייד בכספים שאסף בגרמניה, חזר הרב פרומקין לא"י (תרמ"ג) ורכש אדמות במושבה החדשה פתח-תקווה וביהוד הסמוכה. משנתקף בקדחת, חזר לגרמניה למטרת ריפוי, אבל כעבור חודשים אחדים חזר לארץ עם משפחתו והתיישב ביהוד, מרחק שלוש שעות הליכה מפתח-תקווה, והיה לעובד אדמה. הוא התעקש לבנות את ביתו בפ"ת למרות כל הקשיים והסכנות, ובעקבותיו באו מתיישבים נוספים. "האחד היה הרב אריה ליב פרומקין... אשר התמסר בכל מאדו לתקומת פ"ת, ולמרות האיומים אשר הרבו עליו חבריו כי לא יעזי לסכן את נפשו במקום שאינו ראוי לישוב, בחר לשבת בפ"ת... הראה את אומץ לבו ובטחונו הרב במידה מפליאה... ועל חשבונו של האכר והבונה, הסופר והלוחם הזה, יש לזקוף חלק גדול ומכריע מבנינה ופריחתה של פ"ת כיום הזה" (זכרונותיו של ר' זרח ברנט, מראשוני ומייסדי פ"ת).

בד בבד עם עבודת האדמה, המשיך לעסוק בעבודתו הספרותית ופירסם מספר חיבורים ומאמרים, אבל בשל סיבות שונות נאלץ לעזוב את הארץ ועבר להתגורר בלונדון, שם עסק במסחר, אבל את עיקר זמנו הקדיש לפעילות מחקרית וספרותית, והיה פעיל מאוד גם במישור הציבורי בכל הקשור לתורה. כשבע עשרה שנים שהה בלונדון עד ששב לארץ בשנת תרע"א לפ"ת.

בבואו לארץ, פגש את מרן הרב זצ"ל, ששימש אז כרב של יפו והמושבות, ועד לנסיעתו של הרב לחי"ל בתקופת מלחמת העולם הראשונה (תמוז תרע"ד), עמד איתו בקשרים של תורה, בעל פה ובכתב.

בשנת תרע"ב הוציא לאור בירושלים את סידור רב עמרם גאון, וקיבל את הסכמתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל. בהסכמתו, עומד מרן הרב על חשיבות עבודתו של הרב פרומקין בהדרת הספר, וכותב, בין היתר: "ופנים חדשות באו לכאן בכמה מעלות יתרות..."

ב"ה עש"ק פ' בא (ז' שבט) התער"ב
גאון עזנו והדרנו עטרת לאומנו ונזר ראשנו הגאון הנשגב ר' אברהם יצחק הכהן שליט"א יצ"ו.

בתודה רבה ממעמקי לבי הנני למעכ"ה על מכתבו היקר והנכבד אשר אענדהו לראשי. אך באחת הפריז בטובו על המדה לתארני בתואר שלא הולמת, אשר בעוונותי לא זכיתי לזה ולמה יטעו הבריות בי או אאנה את עצמי. ולכן ימחול לי כבוד הדרתו אשר הסירוני התואר הזה מלשון מכתבו היקר ואין אני רואה דבר זה לפני אלא כמזכיר עוני ומעלי אשר לא זכיתי להקדיש כל ימי לתוע' אולי הייתי זוכה גם כן להיות מאנשי המעלה אבל בעוונותי הטרידני יצרי כל משך שנותי בהבלי הזמן והמסחור. ואיך יוכל שפל כמוני פחות וחדל אישים לרמות את עצמו באונאה עצומה כזאת. ישאני אדוני ויסלח לעבדו הקשור בכל לבו ונפשו באהבת תורתו צדקתו ומעלתו.

ארי' ליב פרומקין

באממ"ר הצדיק ר"ש זלה"ה

סבי, הרב יהושע קניאל זצ"ל, מתלמידי המובהקים של מרן הרב זצ"ל, היה קודם לכן תלמידו הקרוב של הרא"ל פרומקין, שהחזיקו בביתו, והוא זה אשר הביאו ללמוד בישיבת מרן הרב ביפו. להלן התיאור הנמצא בזכרונותיו של סבי:

נדיבת לבו היתה נפלאה, ביתו היתה תמיד פתוח לרוחה, בית מלון אורחים, איש כזה במידות הגונות תרומות אין! היה מחבב לומדי תורה כיהושפט מלך יהודא, שהיה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו. בינתו הישרה הפיקה תמיד חדושים ערבים, והיה מפרק כל דבר הקשה בשכלו הן והישר מהרס הררי לפוליס ע"פ הפשט הפשוט. מימיו שתיתי ובצלו חסיתי, ואת תורתני ממנו קבלתי, עד אשר סמך ידו עלי בסמיכת חכמים בשנה י"ח לימי חיי. ע"י הרב מוהרא"ל נתקבלתי לפני ולפנים להיכל רבינו הגאון הצדיק נזר ישראל והזמן, מרן אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א, הגאבד"ק יפו ת"ב, אשר גם אותו שמשתי בהוראה ויצקתי מים על ידו.

בשל קירבתו הגדולה של סבי אל הרא"ל פרומקין, מן הראוי לחתום בדברי הערכה שכתב עליו, מספר שנים לאחר פטירתו:

סגולת נפשו של הרב, תכונתו וערך מידותיו אפשר להכיר מתוך ספריו הנדפסים ואשר בכ"י, המלאים הוקרה והערצה אהבה וחבה, לקדושת התורה העם והארץ. יותר מזה זכה כותב הטורים האלה בתור תלמיד ובן ביתו להכירו מקרוב הכרה נפשית וחושית. ימי חיי כלם היו שלשלת ארוכה של מעשים גדולים ומדות טובות, ולהגדיר את זה בקצרה, נבעו כל אלה מתוך מדת ה"לב טוב" שבו... [ש]הניעה את מורי הרב לכל המעשים והפעולות לטובת הכלל והפרט, והיא שהשפיעה עליו כל מהלך חיי ויחסו אל היחיד כלציבור. ועל אחת כמה וכמה כשהיה נפגש עם תלמיד חכם היה מחבוק ומנשקו... וכמה היה מצטער בצערם של תלמידי חכמים... הוא היה נדיב לב במלא מובן המלה. ביתו היה תמיד פתוח לרוחה כמלון אורחים ממש, בין בארץ בין בחו"ל. לשבת על יד השלחן המשך בעמ' 2

עלון חדשי בהוצאת "בית הרב" רח' הרב קוק 9, ת.ד. 6275, ירושלים 91062 טל' 02-6232560 פקס' 02-6242908

מגד ירחים

betharav@zahav.net.il • www.moreshet.co.il/beit-harav

עריכה: שושנה רייך עיצוב גרפי: אופירה קרקובר

